

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้ให้กับประเทศได้เป็นอย่างดีทำให้เงินตราต่างประเทศเข้ามาในประเทศเป็นจำนวนมากในแต่ละปี ซึ่งรายได้ของประเทศโดยส่วนใหญ่แล้วมาจากการท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยตั้งแต่ปี พ.ศ.2525 เป็นต้นมา อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสามารถทำรายได้ในรูปของเงินตราต่างประเทศมากเป็นอันดับหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้จากสินค้าออกอื่น ๆ โดยในปี พ.ศ. 2542 ประเทศไทยมีรายได้จากนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจำนวน 253,018 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นจาก ปี พ.ศ. 2541 ร้อยละ 4.48 (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543) ซึ่งปัจจัยที่สนับสนุนการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย คือ ความมั่นคงทางการเมือง การสนับสนุนด้านการบิน ความคุ้มค่าเงิน ความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยว ทั้งด้านวัฒนธรรมและธรรมชาติ รวมถึงอภิมหาสิ่งอำนวยความสะดวกของคนไทย และนอกจากนี้ นักท่องเที่ยวชาวไทยก็มีการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศมากขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2542 มีปริมาณนักท่องเที่ยวในประเทศเพิ่มขึ้นจาก ปี พ.ศ. 2541 ร้อยละ 3.02 โดยการท่องเที่ยวภายในประเทศปรับตัวสูงขึ้น ร้อยละ 7.41

จากกิจกรรมของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ระบบเศรษฐกิจของประเทศอยู่ 3 ด้านด้วยกันคือ 1) กิจกรรมทางการท่องเที่ยวเป็นสินค้าส่งออกรูปแบบการบริการ (Hospitality Export) โดยสร้างรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศแก่ประเทศเป็นอันดับหนึ่ง เมื่อเทียบกับรายได้ที่ได้จากการส่งสินค้าออก 2) กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวสร้างงาน (Jobs Requirement) และรายได้ (Income) ให้มีการกระจายออกสู่ภูมิภาคต่างๆ เมื่อมีการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในภูมิภาค 3) กิจกรรมการท่องเที่ยวช่วยกระตุ้นให้เกิดการผลิตสินค้าและบริการ โดยนำเอาทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดการสร้างรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นนั้นๆ (ททท., 2540)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้มีการแยกประเภทของทรัพยากรในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวไว้ 9 กิจกรรม และได้มีการเผยแพร่เป็นปีท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand 1998-1999) โดยร่วมกับกรมส่งเสริมการเกษตรจัดให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งหนึ่งในกิจกรรมนี้ ได้รวมเอาการเกษตรไทยหรือ Amazing Agricultural Heritage ที่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาการว่างงานในชนบทได้อีกทางหนึ่ง โดยได้ยึดแนวทางการจัดกิจกรรมลักษณะการเพิ่มคุณค่า และคุณภาพ (Value Added) ในแต่ละกิจกรรมเพื่อเสริมการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งได้กำหนดรูปแบบทรัพยากรท่องเที่ยวเกษตรไว้ 3 ประเภท ที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวเกษตรประเภทชุมชนหรือหมู่บ้านท่องเที่ยวเกษตร แหล่งท่องเที่ยวเกษตรประเภทเฉพาะรายบุคคลหรือรายกิจกรรม และแหล่งท่องเที่ยวเกษตรประเภทเทศกาลหรือปรากฏการณ์ (บุรีพรณ, 2545)

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agrotourism) เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในประเทศไทย โดยลักษณะเด่นของการท่องเที่ยวรูปแบบนี้คือ การเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปสัมผัสกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ วิธีการดำรงชีวิตของเกษตรกรที่มีการผสมผสานกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการเกษตรในท้องถิ่น เพื่อให้เป็นที่ดึงดูดความสนใจแก่นักท่องเที่ยวที่จะเข้าไปท่องเที่ยว

จังหวัดเชียงใหม่เป็น จังหวัดหนึ่งที่นักท่องเที่ยวได้ให้ความสนใจที่จะมาท่องเที่ยว เนื่องจากมีปัจจัยที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี เช่น แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นกิจกรรมของมนุษย์ ซึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมที่สามารถจะดึงดูดความสนใจแก่นักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ประกอบกับเป็นที่ตั้งของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งเป็นหนึ่งในหกของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริทั่วประเทศ ศูนย์ฯเป็นต้นแบบของการศึกษาพัฒนาพื้นที่ต้นน้ำลำธาร ควบคู่กับการศึกษา ค้นคว้า ทดลองและวิจัยเพื่อพัฒนาด้านการเกษตรกรรมเกษตรอุตสาหกรรม ด้านปศุสัตว์และโคนม เข้าไว้ด้วยกันเพื่อเป็นศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียวแก่ผู้ที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้และท่องเที่ยว โดยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้รับพระราชดำริให้มีการก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ.2525 ณ บริเวณลุ่มน้ำห้วยฮ่องไคร้ เขตป่าสงวนแห่งชาติป่าขุนแม่กวง ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอค้อยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ บนเนื้อที่ประมาณ 8,500 ไร่ ซึ่งแต่เดิมเป็นพื้นที่ที่มีสภาพเสื่อมโทรม ดินมีลักษณะเป็นดินหินกรวดหน้าดินชั้น ภูมิอากาศมีความชุ่มชื้นต่ำ บรรยากาศแห้งแล้งมีปริมาณน้ำน้อยไม่เพียงพอต่อการใช้ประโยชน์ใดๆ สภาพป่าไม้ในพื้นที่

เสื่อมโทรม ประสบปัญหาไฟป่าทุกปี อาจกล่าวได้ว่าพื้นที่แห่งนี้ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อีกต่อไป (ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ : 2545:2)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้พระราชทานแนวทางในการดำเนินโครงการคือ “ทำการศึกษาพัฒนาป่าบริเวณพื้นที่คั่นน้ำลำธารให้มีความอุดมสมบูรณ์เป็นหลักคั่นทาง ปลายทางเป็นการศึกษาด้านประมง ระหว่างทางเป็นการศึกษาด้านการเกษตรกรรม ด้านปศุสัตว์และโคนม และการเกษตรอุตสาหกรรม” (ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ, 2545) โดยมีพระราชประสงค์ที่จะให้เป็นศูนย์กลางในการศึกษา ทดลอง วิจัยเพื่อหารูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมให้ได้รูปแบบแห่งความสำเร็จที่ทำหน้าที่เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิตที่เกษตรกรและประชาชนผู้สนใจสามารถเข้าไป เรียนรู้และนำไปปฏิบัติได้จริงด้วยวิธีการที่เรียบง่าย ประหยัด และไม่ซับซ้อนเกินไปนัก

ผลการดำเนินงานศึกษาค้นคว้า ทดลองและวิจัยด้านการพัฒนาต่างๆของศูนย์ฯ ที่ประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่งได้ส่งผลให้เกิดการขยายผลการดำเนินงานจากศูนย์ฯ ไปสู่ชุมชนได้นำไปปฏิบัติ โดยได้กำหนดหมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ฯ จำนวน 10 หมู่บ้าน ในเขตตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านเป้าหมายแรกในการขยายผลของศูนย์ฯ ไปสู่ราษฎร โดยมีการดำเนินงานด้านการส่งเสริมอาชีพทั้งภาคเกษตรและนอกภาคการเกษตร รวมทั้งการฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีให้กับเกษตรกร ถือได้ว่าการดำเนินงานด้านการขยายผลการดำเนินงานของศูนย์ฯ ไปสู่ประชาชนประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่ง จากผลสำเร็จของการดำเนินงานด้านการขยายผลไปสู่หมู่บ้านเป้าหมายของศูนย์ฯ ที่มีพื้นฐานทางชุมชนเป็นชุมชนเกษตรอยู่แล้วจึงทำให้เกษตรกรในชุมชนได้รับการพัฒนาอาชีพด้านการเกษตรที่ครบวงจรทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาศักยภาพของหมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ฯ ที่จะพัฒนาไปสู่แนวทางของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในอนาคตต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพโดยทั่วไปด้านบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของหมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่เกี่ยวข้องศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

2.2 เพื่อศึกษาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสตลอดจนปัญหาและอุปสรรคของหมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

2.3 เพื่อวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของหมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

จากผลงานวิจัยในครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงสภาพโดยทั่วไป ความพร้อม ตลอดจนจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรค ของหมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่เอื้อต่อความเป็นไปได้ในแนวทางของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของหมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ต่อไป

4. ขอบเขตของการวิจัย

4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ของการศึกษา (Study Area) สำหรับการศึกษานี้ได้แก่ หมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน 10 หมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่งานขยายผลการดำเนินงานของศูนย์ฯ ในตำบลแม่โป่ง มีดังนี้คือ หมู่ 1 บ้านตลาดขี้เหล็ก หมู่ 2 บ้านป่าไผ่ หมู่ 3 บ้านห้วยบอน หมู่ 4 บ้านแม่โป่งหลวง หมู่ 5 บ้านพระนอนแม่โป่ง หมู่ 6 บ้านห้วยอ่าง หมู่ 7 บ้านคันผึ้ง หมู่ 8 บ้านแม่ฮ่องไคร้ หมู่ 9 บ้านป่าไม้แดง และหมู่ 10 บ้านห้วยบ่อทอง (ดูแผนที่ที่ 1.1 ประกอบ)

4.2 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ศึกษานี้ ประกอบด้วย 2 กลุ่มหลัก ดังนี้

1. ประชากรในหมู่บ้านบริวารศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน 10 หมู่บ้าน ในตำบลแม่โป่ง จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 1,641 ครัวเรือน สุ่มตัวอย่างแบบง่ายร้อยละ 10 จากครัวเรือนทั้งหมด ได้ประชากรตัวอย่างจำนวน 165 คน

2. เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ หรือผู้ที่มีความเกี่ยวข้องในการดำเนินงานของศูนย์ฯ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จากหน่วยงานต่าง ๆ จำนวน 20 คน

4.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาของการศึกษาครั้งนี้ สามารถแบ่งเป็น 3 ส่วนโดย มีรายละเอียดดังนี้

1.) ลักษณะสภาพทั่วไปด้านบุคคล เศรษฐกิจและสังคม ของหมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ศึกษา
การพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประกอบด้วย

- ประวัติความเป็นมาของการก่อตั้งหมู่บ้าน
- ลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้าน
- เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้ ภูมิฐานะของประชากรในหมู่บ้าน
- ประเภทและลักษณะของกิจกรรมด้านกรส่งเสริมอาชีพการเกษตรและอาชีพนอกการเกษตรของหมู่บ้านที่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากศูนย์ฯ

- จุดแข็ง / จุดอ่อนของหมู่บ้านด้านการพัฒนาอาชีพเกษตร
 - ปัญหา / อุปสรรคและข้อจำกัดของหมู่บ้านด้านการพัฒนาอาชีพเกษตร
- 2.) สัทธิภาพของพื้นที่ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ประกอบด้วย

- การเข้าถึง
- สิ่งอำนวยความสะดวก
- สิ่งดึงดูดใจ
- ความหลากหลายทางกิจกรรม
- ความปลอดภัย
- การรองรับนักท่องเที่ยว
- การมีส่วนร่วม
- สินค้าของที่ระลึก
- ข้อจำกัดในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

3.) สัทธิภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรหมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ศึกษาการพัฒนา
ห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประกอบด้วย

- การจัดการด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว
- สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน
- ความหลากหลายของกิจกรรม
- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

5. นิยามศัพท์

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agrotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการเรียนรู้และเข้าใจในธรรมชาติ วัฒนธรรมที่เกิดจากการเกษตร ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่มีการนำเอาฐานทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ และเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับท้องถิ่น

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึงการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว การให้บริการ การปรับปรุงคุณภาพผลผลิต การประสานงานการตลาด การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและรายได้จากการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวที่เน้นความสำคัญของการควบคุมคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว การให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวที่จะสนองความต้องการในปัจจุบันและประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่เป็นหลัก รวมถึงการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

หมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ หมายถึง หมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่งานขยายผลการดำเนินงานของศูนย์ฯ ในตำบลแม่โป่ง

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ หมายถึง ศูนย์กลางในการศึกษา ทดลอง วิจัย เพื่อหารูปแบบการพัฒนาในด้านต่างๆ ที่เหมาะสมกับพื้นที่ภาคเหนือ และเผยแพร่แก่ราษฎรให้สามารถนำไปปฏิบัติได้ด้วยตัวเอง โดยการศึกษาพัฒนาป่าไม้ 3 อย่าง 3 วิธี เพื่อประโยชน์ 4 อย่าง คือ ไม้ใช้สอย ไม้ผล ไม้เชื้อเพลิง ซึ่งอำนวยประโยชน์ในการอนุรักษ์ดินและน้ำและพื้นที่ต้นน้ำลำธารให้ได้ผลอย่างสมบูรณ์ โดยต้นทางเป็นการศึกษาสภาพพื้นที่ป่าไม้ต้นน้ำลำธารและปลายทางเป็นการศึกษาด้านประมง ระหว่างทางเป็นการศึกษาด้านการเกษตรกรรม คำนุศาสตร์และโคนม และการเกษตรอุตสาหกรรม

การเข้าถึง หมายถึง ความสะดวกในการเดินทางเข้าไปท่องเที่ยว

สิ่งอำนวยความสะดวก หมายถึง การให้บริการด้านปัจจัยพื้นฐานต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว

สิ่งดึงดูดใจ หมายถึง ลักษณะเด่นของกิจกรรมการเกษตรที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้

ความหลากหลายของกิจกรรม หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ทางเกษตรที่มีอยู่ในหมู่บ้าน

ความปลอดภัย หมายถึง ความสะดวกของสถานที่ต้องไม่เกิดอันตรายใดๆ แก่นักท่องเที่ยว

การรองรับนักท่องเที่ยว หมายถึง ความพร้อมหรือขีดความสามารถของหมู่บ้านในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การมีส่วนร่วม หมายถึง ประชากรที่อาศัยอยู่ในตำบลแม่โป่งได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

สินค้าของที่ระลึก หมายถึง ผลิตภัณฑ์ในชุมชนที่จำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว

ข้อจำกัดในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง ปัจจัยใดๆ ที่มีส่วนทำให้หมู่บ้านไม่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

6. กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

